

Notranja disciplina

✍ Viljem Ščuka

Gre za sposobnost samoobvladovanja, ki naj bi bila temeljna človekova značilnost. Če bi jo imenoval kot notranjo disciplino, računam, da obstaja tudi zunanja disciplina. Seveda obstajata obe, le da pogojuje zunanjo disciplino okolje, notranjo človek sam.

Kaj je notranja disciplina

Kot zunanjo disciplino pojmujem npr. dresuro, prigovarjanje po sistemu korenčka in palice, vzgojo z omejevanjem, prisilo in kaznovanjem, kar naj bi bilo še dopustno pri usmerjanju ali naganjanju domačih živali k fizičnim opravilom. Ne more pa biti dopustno za naganjanje in izkoriščanje ljudi, kot si disciplino v današnjih časih predstavljajo delodajalci, bogataši, bankirji in politiki. Neoliberalizem namreč pojmuje ljudi kot delovno silo, ki ustvarja bruto družbeni proizvod (BDP) in je podlaga za dobiček, ki si ga delodajalci spravljajo v žepe, h koritu pa vabijo bančnike in politike, ki jim pomagajo urejati njihovo bogastvo. Tak skrajni model človekovega egoizma in nadutosti je neoliberalizem, ki preprečuje človekov razvoj in ga sili v zastoj ter nazadovanje. Že po svoji osnovi je nemoralen in razdiralen, česar se pa ljudje še ne zavedajo. Če bi sodobni človek bil resnično zrela osebnost, bi spoznal, da ni krona stvarstva, ki bi si na račun drugih ljudi, živali, rastlin in nežive narave lahko privoščil vse, kar mu pade na pamet. Krona stvarstva bi postal, če bi poleg materialnih in duševnih lastnosti razvijal tudi lastno zavest. Ker pa se že na daleč izogne

samozavedanja, ostaja še naprej le sesalec, lahko sesalec z doktoratom.

V zadnjem milijonu let je bil zaradi preživetja človek prisiljen močnejše razviti čelne režnje možganov, da bi pri svojih odločitvah ravnal bolj premišljeno in odgovorno, da bi torej razvil pamet in modrost. V možganih pa so ostali tudi razvojno starejši načini odzivanja, ki so bolj značilni za živali kot za ljudi (sodobni neoliberalizem). Človekovi možgani se lahko odzivajo na tri načine: plazilsko, sesalsko ali človeško. Razvojno najstarejše je obrambno odzivanje (plazilci), tj. impulzivnost, agresivnost, odziv beg-boj itd.; mlajše je socialno odzivanje (sesalci), tj. težnja po varnosti, druženju, pripadnosti, igranju itd.; najmlajše pa je zavestno odzivanje, tj. premišljenost, ustvarjalnost, reševanje težav, odzivnost, pozornost itd. Za človeka najustreznejši naj bi bil najmlajši način odzivanja, ki naj bi prekrival srednjega, ta pa starega. Do drugega leta starosti se otrok odziva 'plazilsko' tj. obrambno: ker ga je strah nevarnosti ali osamitve se brani z agresivnostjo (joče, kriči, cepeta, se vrže na tla, razbije). Med drugim in šestim letom se odziva 'sesalsko' tj. socialno: kaže potrebo po varnosti, nežnosti, dotiku, pripadnosti ter potrebo po radovednosti, urjenju spretnosti in igrivosti. Šele po šestem letu lahko računamo na 'človeško', tj. zavestno odzivanje: obvlada lastno impulzivnost, razume čustveno in socialno vedenje, razmišlja, načrtuje in se uči sprejemati odgovornost za odločitve, zna, usklajevati miselne predstave, miselno obvladuje čustva, je ozaveščen sebe in dogajanja zunaj sebe, zna miselno predelovati strese.

Kdaj je pravi čas

Pri otroku do drugega leta starosti moramo računati na povsem ne-

zavedno odzivanje na nivoju centrov v možganskem deblu, saj je otroku vrojen obrambni mehanizem pred nevarnostjo (npr. pred plenilci, ognjem, vetrom, rušenjem itd.), ki je sicer značilen za vse vretenčarje, tudi npr. za dinosavre. Sesalci so že sposobni čutne dražljaje preoblikovati kot čustva in je zato zanje značilno pred-zavestno odzivanje, ki pa ne doseže praga zavesti.

Malček od 2. do 6. leta starosti se zaveda lastnih odzivov (če ga naučimo) in se s tem zna učiti iz izkušenj. Predšolski otrok je že dovolj zrel, da je za svoja dejanja lahko odgovoren in smo pri postavljanju meja bolj dosledni.

“Ozaveščen posameznik se ne boji soočenja z dejanskim življenjem, kakršno že je, in mu ni treba od svoje zavesti odtujevati nekaterih vsebin, pa naj bodo kakršne koli. Ne želi torej biti sebi odtujen, ampak ostati v sebi povezan v celoto.”

V šolskem obdobju se oblikuje bolj zrelo odzivanje preko središč v prednjih predelih čelnih režnjev, kar omogoča povsem ozaveščeno odzivanje na dražljaje (izzive) iz notranjosti telesa ali iz okolja. Ozaveščanja pa ga je treba naučiti, saj se sicer naši možgani odzivajo zelo nepredvideno in nezrelo. Zgornji predeli možganov se oblikujejo s primerno vzgojo, tj. z usmerjenim oblikovanjem živčnih mrež. Če so se te oblikovale premalo trdno, prevladuje vedenje, značilno za plazilce oz. dinosavre in se navzven kaže kot socialno neustrezno vedenje (nasilnost, sovražnost, maščevalnost, seksualna razvrtnost, razdiralnost itd.).

Vidimo, da živali in otroci do dveh let starosti ne premorejo notranje discipline. Čas od drugega do šestega leta pa je ravno pravi za učenje samo-

obvladovanja oz. urjenje notranje discipline. Vzgoja je v vsakem primeru previdno in obzirno prilagajanje otroka okolju z utrjevanjem šibkih točk v njegovem načinu odzivanja. Odnos do utrjevanja otrokovih preobčutljivih področij pa je odvisen od materinega zaupanja vase in njenega lastnega občutka varnosti. Če pri sebi ni razvila občutka varnosti in se od okolja še vedno čuti ogrožena, bo ta vedenjski vzorec prenesla (projicirala) v otroka in ga preveč skrbno in predolgo držala 'v vati'. Predolgo 'zavijanje v vato' pod pretvezo predane ljubezni in varovanja pred surovostjo okolja je morda življenjski slog staršev, a ga ne bi smeli vsiljevati šolarju. Težnja po samostojnosti in iskanju opore v sebi je ljudem dana genetsko, le dovoliti moramo, da se razvije. Zdrav šolar se brani pred pretiranim zaščitništvom staršev, mladostnik prav uporno.

Kulturni vzorci okolja naj bi otroku omogočili neboleč in kakovosten prehod iz odvisnosti v samostojnost. Glede na socialne značilnosti našega okolja naj bi bilo osnovno osamosvajanje otrok končano do začetka šolanja. Če starši tega ne zmorejo in so do šolarja še naprej pretirano zaščitniški, naj razmislijo o lastnem občutku varnosti oz. ogroženosti. Je morda starše strah, da bo otrok ob osamosvojitvi odšel in bodo ostali sami? Ali potrebujejo bližino in oporo starši ali šolar? Ob zaključku katere koli dejavnosti, tudi starševstva, ostanemo sami. Vsaka še tako trdna zveza traja le določen čas, tudi vezanost staršev na otroke oz. otrok na starše. Naša skrb za otroke je brezpogojna in ni vezana na dogovor o morebitnih kasnejših povračilih.

Pravila omogočajo varnost

Ljudje si varnost v sebi zagotavljamo s pravili, ki uravnavajo delovanje neke skupnosti v skladu z njenimi lastnimi ritmi in ritmi okolja. Pri tem gre za načela, priporočila, dogovore, pravila, obveznosti, zakone ali zahteve. Lahko gre torej za kodeks etike, priročnik lepega vedenja, hišni red, šolsko zakonodajo, kazenski zakonik, ustavo, pravilnik o cestnem prometu itd. Ob

teh pa obstaja še množica nenapisanih pravil o obredju, vezanem na verojanja, navade in običaje neke skupnosti. Šele *dosledno* spoštovanje napisanih in nenapisanih dogovorov (pravil) zagotavlja članom neke skupnosti notranjo varnost. Še pomembnejše zagotovilo notranje varnosti je sposobnost obvladovanja lastnih hotenj in strasti. Tudi tega se bo šolar naučil šele s posredovanjem odraslih. Pri tem bodo imeli starši in učitelji nemara več težav, saj so hotenja in strasti vezani na občutek ugodja, ki ga je veliko težje obvladovati.

Najprej bi bilo dobro preveriti sposobnost obvladovanja lastnih strasti, da ne bi izpadli farizejsko. Šolar je oster opazovalec in še ostrejši kritik, ko se mu postavi po robu odrasli, ki pri sebi nima razčiščenih pojmov glede samoobvladovanja. Težko bo npr. mlade odvrčati od alkohola, tobaka in drog, dokler bo tudi med starši in učitelji toliko uporabenikov teh omamnih snovi. Prav tako ga bo težko pripraviti k obvladovanju naporov in poštenemu delu, dokler bo v okolju toliko laži, sprenevedanja in nepoštenosti. In vendar ga je možno utrditi, če smo do njega poštene in ga opozarjamo na stranpoti odraslih ter posledice, ki temu sledijo. No, na koncu bo izbira vedno njegova. Če bo izbral poraz in klonil pred močjo lastnih strasti, dokazuje sebi in drugim, da ni gospodar samega sebe, nima zaupanja vase in se ne čuti varnega v sebi.

Sposobnost ozaveščenosti

Samoobvladovanja je zmožen le človek, ki se je osvobodil sesalskega, tj. nezavednega (nagonskega) načina odzivanja in se je (že) učlovečil. To razumem predvsem kot razvoj njegove družbene in duhovne razsežnosti, kjer

Foto: Bizjak Eržen

ima bistveno vlogo prav sposobnost ozaveščenosti neposrednega dogajanja. V tem se človek razlikuje od živali, ki z razvojem še niso tako daleč. No, tudi ljudje se še velikokrat odzivamo živalsko in se ne moremo ravno hvaliti z učlovečenjem. Ozaveščenost nam odpira pot v bolj človeški način odzivanja, ki pa se ga mora vsak posebej šele naučiti, saj nam ga dedni zapisi še ne zagotavljajo, čeprav se v epigenetskem in simbolnem dedovanju že kažejo osnove učlovečenja.

Ozaveščenost je temelj človekove zavesti in s tem njegove svobode, ko so zavestne odločitve močnejše od nagonov – vsaj želimo si, da bi bile. Svoboda zavesti in mišljenja pač ne pade z neba in si jo mora vsak sam zgraditi *v sebi*, saj je lastnost njegove duhovnosti, ne pa morda lastnost družbe. Ozaveščenosti pripisuje sodobna sociološka

znanost osrednjo vlogo, saj pomeni *zavestno* prepoznavanje lastnega neposrednega (trenutnega) odzivanja na dogajanje. To je posebej pomembno za naš čas in naše okoliščine življenja, ko je problem odtujenosti vedno bolj pereč.

Potrošniška kultura ljudi nagovarja k lagodnosti, v kateri naj bi bil oza-veščen stik s seboj odveč. Reševanje problemov pa naj bi prepuščali za to poklicanim ustanovam – seveda za denar in za ceno odvisnosti od teh ustanov, ki ljudem polnijo pamet z meglo in reklamami, jih silijo v prekomerno delo, da več zaslužijo in več zapravijo. Ozaveščenost je namreč strup za potrošništvo in politiko zavajanja, saj si posameznik z zdravo pametjo ne dovoli prati možganov. Ozaveščen posameznik se ne boji soočenja z dejanskim življenjem, kakršno že je, in mu ni treba od svoje zavesti odtujevati nekaterih vsebin, pa naj bodo kakršne koli. Ne želi torej biti sebi odtujen, ampak ostati v sebi povezan v celoto (integriran), da se ne bi odzival kot dinosaver ali kot opica.

Za ozaveščeno spremljanje neposrednega dogajanja je potrebna miselna pozornost oz. zbranost, ki jo predšolski otrok zmore le krajši čas. Staršem predlagam, da pri otroku zbranost in pozornost najprej urite s pripovedovanjem pravljič, z gibanjem, govoricami, sprehodi ali opazovanjem kakega dogajanja. Če bo neposredno dogajanje dovolj napeto in zanimivo, bo pritegnilo otrokovo pozornost in s tem izostrilo zlasti njegova čutila in čustva, posredno pa tudi mišljenje, saj bodo miselne predstave bolj žive in tudi asociacij bo več. Če se znate vživeti v dogajanje in otroku vsebine posredovati dovolj zavzeto, z veseljem in ljubeznijo, bo vaša spodbuda več vredna kot poklicne veščine vzgojiteljic ali dramskih igralcev. Potrebujete le čas, potrpežljivost, ljubezen in vztrajnost. Kasneje se vam bo vaš trud obrestoval, saj boste pri šolarju v zadnjih letih osnovne šole lažje prešli na urjenje ozaveščenosti, če ste se odločili za razvijanje in utrjevanje njegove duhovnosti oz. zavesti o sebi. Pot do ozaveščenosti sebe omogoča urjenje stika s seboj.

Stik s seboj

Urjenje stika s seboj pomeni *urjenje zbranosti*, ne sproščanja. Gre za *ozaveščanje sebe*, za usmerjanje miselne pozornosti v lastno odzivanje na neko trenutno dogajanje. Takšno miselno spremljanje sebe omogoči šolarju zavestni vpogled v lasten način odzivanja in na lasten življenjski slog. Za šolarja je stik s seboj še kako pomemben, saj si s tem izgrajuje zavest o sebi in osebnost. Šolar naj spozna, da je zavestno odločanje vezano na stik s seboj in da prekinitev stika (odmik od sebe) pomeni tudi prekinitev pozornosti. Nekateri dejavnosti ne potrebujejo nenehne miselne pozornosti in smo jih izrinili iz zavesti ter prepustili avtomatizmu (npr. plavanje, hoja, smučanje, kolesarjenje, upravljanje avtomobila in številna druga ponavljajoča se opravila, včasih – iz malomarnosti – celo pitje kave, hranjenje, branje, brskanje po nosu, praskanje po zadnjici in druge dejavnosti, ki bi morale ostati ozaveščene). Še manj ustrezna je prekinitev stika s seboj v trenutku, ko bi ga morali ohraniti za soočenje s čustveno neprijetno okoliščino in za ozaveščen odziv nanjo. Očitno v tistem trenutku ni poguma ne za soočenje ne za rešitev iz zagate. Raje se vedemo kot noj, ki ob nevarnosti potisne glavo v pesek.

V knjigi *Šolar na poti do sebe* sem opisal petdeset doživljajskih delavnic za oblikovanje osebnosti, med njimi tudi delavnico *Stik s seboj*. Povzemam nekaj praktičnih navodil za izpeljavo te delavnice.

Vajo naj mentor izpelje čim bolj naravno, brez morebitnega namiga na nekaj skrivnostnega, mističnega. Ob prvem poskusu vzpostavljanja stika s seboj naj udeležencev ne nagovori, da si poiščejo udoben položaj in zaprejo oči, saj bi jih takšno nagovarjanje samo po sebi sililo v sprostitve in meditacijo. Bolje bo, da jih npr. pozove: *Bodi ta trenutek pozoren na položaj svoje desne roke. Je sproščena, napeta, topla, hladna? Česa se dotika mezinček?* Ob tem imajo udeleženci odprte oči, miselno pa postanejo pozorni na dogajanje, ki ga ponuja mentor. Kot da jim mentor prižge luč, da ugledajo polje dogajanja, ki je bilo doslej zastrto, potisnjeno med avtomatizme. Ker pa je miselna predstava o dogajanju vezana na doživljanje, jih mentor zatem še vpraša: *Kako se ob tem počutiš? Si še v stiku s svojo desno roko? Ti misli begajo drugam? Kako doživljaš stik s seboj?* Vprašanja naj si sledijo z vmesnimi premori, da bi šolar imel

Foto: Pečarič Podobnik

dovolj časa za usmeritev pozornosti. Mentor vajo zaključí tako, da udeležence pozove, naj sklenejo prste na rokah (kot bi molili), iztegnejo dlani navzven, dvignejo roke in ob tem globoko vdahnejo, ob izdihu pa roke spustijo in razklenejo.

Iz opisa vaje razberemo, da je ozaveščenost vezana na doživljanje, ne na razumevanje dogajanja. Računati pa moramo, da bo takšno 'sprehajanje' po telesnih in duševnih dogajanjih vezano na vnaprej določene miselne predstave o njih, predvsem na razumevanje, saj našo zavest zapolnjuje 'zdrav razum'. V njem pa je polno predpostavk, določil, načel, predsodkov ter logičnega sklepanja in je zato omejen. Računati moramo, da je zavest najprej vezana na razum in se šele z leti razpira, širi in sčasoma morda otrese tudi predpostavk razuma in logike. Šolar tega še ne zmore, saj je še preveč vezan na socialne predstave, ki se jih je navzel v otroštvu, mladostnik pa že, če mu le damo priložnost. V šoli je verjetno slišal zgodbo o Malem princu, ki mu je

di in se mu razpre zavest, neobremenjena z razumom in vnaprejšnjimi predstavami. Takrat prvič zasluti izjemne možnosti razširjene zavesti in začenja razumeti pojem metafizičnega, ki ga srečuje v pesniških prisposodobah in v umetnosti. Prezgodaj pa je še, da bi se lotil transcendentalnosti in iskanja čiste zavesti. Ozaveščenost mu namreč že sama po sebi daje dovolj trdnih osnov za razvoj zavesti o sebi in osebnosti. To je za ta čas razvoja dovolj.

Odložitev zadovoljitve

Naj navedem še primer doživljajske delavnice, v kateri se šolar uri v samoobvladovanju. Ta bo za šolarja zahtevnejša od prejšnje, a je pomembnejša, saj se mora šolar naučiti obvladovati težnjo po neposrednem ugodju pri zadovoljevanju poželenj in strasti, ki mu nenehno vdirajo v zavest. Ugodje je sicer sestavni del zadovoljevanja vsake potrebe, vendar šele ob zaključku, ne prej. Vsaka dejavnost je na začetku vezana na napetost, ki ji sledi delo in napor, nagrada (ugodje) pa na koncu. Samoobvladovanje je zato potrebno

To sposobnost lahko preskusite pri svojem šolarju (mlajši za test še niso dovolj zreli). Najprej ga povabite, da privoli v preskus osebnostne trdnosti. V trgovini naj si izbere tri najljubše slaščice (npr. čokoladne bombone), jih doma položi na pisalno mizo in si vsak dan privoščí po eno. Če to zmore, dobi še šest slaščic za naslednjih šest dni. Če zmore tudi ta napor odlaganja zadovoljitve (frustracijo), naj bo ustrezno nagrajen. Vseh devet dni pa se z njim pogovarjajte o doživljanju odpovedovanja. Tistega, ki tega (še) ne zmore, naj bi odlaganja zadovoljitve naučili, saj je v življenju treba marsikatero željo odložiti za poznejši čas ali se ji celo odreči. Odlaganje neposrednih zadovoljitev povečuje energetske napetost (hotenje, strast), ki je osnovni motiv za katero koli človekovo dejavnost, izostri željo in hrepenenje po izpolnitvi.

Odložitev zadovoljitve hkrati omogoči miselni nadzor teh strasti – in prav v tem se razlikujemo od živali, ki so še vedno nagonska bitja. Urjenje potrpežljivosti je torej najbolj primeren način učenja samoobvladovanja in delovnih navad in ga običajno začenjamo prav pri odnosu do hrane. Potreba po hrani je namreč ena od osnovnih bioloških potreb in je odložljiva le za nekaj ur. Ta čas je vzgojno najbolj dragocen: vzgajanemu omogoča soočenje s čustvenim doživljanjem odložitve te potrebe, vzgojitelju pa preverjanje samoobvladovanja (frustracijske tolerance) in s tem osebnostne trdnosti.

Zorenje osebnosti je nujno vezano na obvladovanje lastnih hotenj, strasti, želja in hrepenenj, saj je *učlovečenje človeka* možno le ob ozaveščenosti samokontroli lastnih čutnih dražljajev. Le tedaj se posameznik prepozna in s svobodno voljo sprejema odločitve, za katere je lahko odgovoren. Šele takrat dobi jasno predstavo o sebi. Odgovornost za delo oz. za opravljanje zastavljenih nalog se skriva znotraj vsakega posameznika, saj si naloge zastavlja sam in jih sam rešuje. Tudi šolar. Nihče se ne more učiti namesto koga drugega. Vsak sam uravnava lasten potek učenja in si 'prigovarja'. Ob tem prigovarjanju se uči

Foto: arhiv DKPS, Človek za druge

lisica zaupala, da je resnica očem skrita in da "kdor hoče videti, mora gledati s srcem". Mladostnik si že lahko predstavlja razširjeno zavest in 'gledanje s srcem', ko naj bi odpadli filtri razuma, socialnih predstav in moralnih zapovedi

na začetku vsake dejavnosti in je vedno vezano na čutno nelagodje. Od načina vzgoje bo odvisno, koliko zmore šolar zadrževati neko zadovoljitev, da bi zastavljeno oz. zahtevano dejavnost izpeljal na naraven način.

uravnavati in voditi lastno življenje ter zastavljati si svoje cilje. Prigovarja si s tem, da se utrjuje v telesni zdržljivosti, jutranji telovadbi, si na listke izpisuje nepravilne glagole, riše grafe in miselne vzorce, dela zapiske, pred spanjem ponovi učno snov za naslednji dan, si pospravi sobo itd. Sodobna šola in starši ne potrebujejo več šibe za ustrahovanje šolarja, pač pa ga navajajo k samoobvladovanju, da se nauči sam prigovarjati sebi, *da je dosleden tudi do sebe*.

Nekaj vprašanj za šolarja:

- Kako ocenjuješ učenje: kot zadovoljitev, obveznost ali kot prisilo?
- Kako se počutiš ob lastni nedoslednosti oz. neizpolnjenih dogovorih?
- Se ob šibkih točkah zalotiš pri tihem "prigovarjanju sebi"?
- Ali staršem zaupaš nekaj svojih slabosti oz. pomanjkljivosti?
- Si do njih strpen ali nestrpen? Si zaskrbljen ali ravnodušen?
- Je katera od slabosti že tudi razvada ali odvisnost?
- Kolikšna je moč tvoje volje?
- Kolikšna so tvoja hrepenenja? Kako ravnaš z njimi?
- Prepoznaviš moč svojih strasti? Kako ravnaš z njimi?

Zagotovo je samoobvladovanje najbolj dobrodošlo pri učenju. Učenje je za vsakogar napor. Za nekatere srečnejše je učenje morda užitek, za večino pa breme, ki ga nekdo prenaša lažje, drugi težje. Še tako briljantnemu učencu pa se pripeti, da so mu nekatere učne vsebine zoprne, zato jih nehote izrine iz zavesti in se nanje odzove z nadomestnim vedenjem, običajno z odporom. V takih primerih pomaga ozaveščenost trenutnega dogajanja, ki omogoči prepoznavanje nastalega odpora in rešitev iz zagate. Ozaveščen šolar oz. mladostnik ve, kdaj zmore ohraniti učno pozornost in kdaj se mu učne namere izmuznejo izpod nadzora. Ve torej, kdaj ima meglo v glavi in kako jo pregnati.

Ali odrasli vemo, kdaj imamo meglo v glavi in kdaj nam potrošništvo pere možgane? ■

Literatura

Ščuka, Viljem (2007): *Šolar na poti do sebe*. Radovljica: Didakta.

Socialni zemljevid notranje discipline

✍ Darja Plavčak

Rezultat moje osebne izkušnje ponotranjenja vplivov iz okolja lahko poimenujem 'čas za ...', natančneje: čas za domačo nalogo, čas za igro, čas zase (mir, tišina, ples, gozd), čas za duhovnost (maša, molitev), čas za druge (družina, prijatelji, sosed ...). Da pridemo do notranje discipline, ki nam določa ustreznost in red v časovni organizaciji, vedenju, vrednotah, vlogah idr., je treba marsikaj razložiti, pojasniti, spremeniti, pa tudi zavrniti in žrtvovati. Kompleksnost teh procesov želim pojasniti z naslednjimi teoretskimi okviri: strukturni model okolja, vpliv družine, ponotranjenje socialnih izkušenj, identitetna prenaseljenost in socialni trening. Teoretski delovni okvir sem poimenovala socialni zemljevid, saj odstira le nekaj 'razglednih točk' koncepta notranje discipline.

Strukturni model okolja, vpliv družine

Človek je po Piagetovem modelu določen s kombinacijo biološkega in socialnega, pri čemer je osnovna socialna oprema, dobljena v zgodnjem obdobju socializacije, bi-

stvenega in eksistenčnega pomena. Socialnega vedenja ne sproža kakšen poseben nagon, instinkt ali potreba, ampak odsotnost biološko posredovanega vedenjskega repertoarja in njegov socialno oblikovan nadomestek, t. i. strukturni model okolja ali socialna resničnost. Nosilec socialno oblikovanega nadomestka vedenjskega repertoarja je socialni prostor (socialni sistem, skupina), orodje pa socialna interakcija (Bečaj, 2000). Socialno učenje je učenje v skupini, saj se samo tam odvijajo socialne interakcije. Med posamezniki poteka socialna izmenjava, ki vključuje oblikovanje pravil, norm, socialnih vlog in utrjevanje socialnih statusov. Z večanjem starosti in zrelosti jih posameznik preizkuša v novih in novih skupinah (Kobolt, 2009). Primarna funkcija socialne interakcije je strukturiranje (oblikovanje, vzdrževanje in spreminjanje) okolja z določenimi vrednotami, normami, prepričaji, predstavami in podobnimi pojavi, sekundarna funkcija pa medsebojno usklajevanje posameznikov pri različnih dejavnostih. Tri osnovne Piagetove trditve jemljemo kot izhodišče za razumevanje, kakšnega pomena je za človeka socialno okolje: (1) vsako živo bitje potrebuje za preživetje vedenjski program, (2) biološko zagotovljen vedenjski program za človekovo eksistenco ni zadosten (pomanjkljiva instinktivna oprema), (3) človekove zelo kakovostne kognitivne sposobnosti omogočajo nastajanje in prenašanje generaliziranih oblik vedenjskega repertoarja; človek je torej od socialnega okolja eksistenčno odvisen oziroma posameznika in socialno okolje je treba videti kot celoto. Socialna oprema, s